

Marian Gorynia
Katedra Konkurencyjności Międzynarodowej
Instytut Gospodarki Międzynarodowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

**Recenzja pracy doktorskiej
mgra Tomasza Tomaszewskiego
pt. „Reorganizacja i determinanty partycypacji krajów w globalnych łańcuchach
wartości (GVC) w okresie spowolnienia procesów globalizacyjnych”**

*Uniwersytet Gdański
Wydział Ekonomiczny
218 stron*

Recenzję sporządzono na podstawie pisma Przewodniczącego Rady Dyscypliny
Ekonomia i finanse dra hab. Przemysława Borkowskiego, profesora Uniwersytetu Gdańskiego
z dnia 13 lipca 2023 roku.

Niniejsza recenzja składa się z następujących części:

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy
2. Cele pracy i hipotezy badawcze
3. Metoda
4. Układ i treść pracy
5. Ustalenia merytoryczne – rezultaty badawcze
6. Strona formalna pracy
7. Konkluzja końcowa

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy

Problematyka rozwijana w dysertacji jest ważna i aktualna, a także oryginalna. Zmierza ona do zmniejszenia luki poznawczej odnoszącej się do funkcjonowania globalnych łańcuchów wartości i ich szybkiej ewolucji pod wpływem różnorodnych czynników.

Uzasadnienie prowadzenia badań w zakresie podjętej w rozprawie problematyki jest wielorakie. Po pierwsze, wobec wysokiej dynamiki zmian w gospodarce światowej ważne znaczenie ma aspekt poznawczy – identyfikacja, opis i analiza zachodzących procesów. Po drugie, istotny jest rozwój warsztatu badawczego służącego do poznania naukowego identyfikowanych procesów. Po trzecie, w strategiach rozwoju różnych gospodarek narodowych uczestnictwo w globalnych łańcuchach wartości może przyjmować różne formy. Cecha odmienności może także dotyczyć różnych grup krajów oraz różnych sektorów gospodarki światowej. W tym sensie badania porównawcze między poszczególnymi krajami, grupami krajów oraz sektorami wnoszą nową wartość dodaną. Po czwarte, w wypadku

poszczególnych gospodarek narodowych, grup państw albo sektorów gospodarki światowej ważne jest ustalenie stosownych determinantów kształtu i ewolucji globalnych łańcuchów wartości. Po piąte wreszcie, ustalenie prawidłowości w zakresie reorganizacji i determinantów partycypacji państw w globalnych łańcuchach wartości może prowadzić do istotnych wniosków praktycznych dla polityki gospodarczej, a także do podejmowania decyzji strategicznych na poziomie firm zaangażowanych w międzynarodową współpracę gospodarczą.

W mojej ocenie zarówno dobór problematyki badawczej, jak i sformułowanie tematu dysertacji stanowią silną stronę ocenianej rozprawy.

2. Cele pracy i hipotezy badawcze

Autor deklaruje (s. 10), że „celem pracy jest wskazanie kluczowych determinant rozwoju globalnych łańcuchów wartości oraz handlu wartością dodaną w kontekście zmian globalizacyjnych, które nastąpiły głównie w pierwszych dwóch dekadach XXI w. Realizacji celu głównego podporządkowane są następujące cele szczegółowe:

1. Przeanalizowanie dynamiki zmian w handlu wartością dodaną na poziomie krajowym i sektorowym, uwzględniając różne miary uczestnictwa w GVC i heterogeniczność gospodarek.
2. Przeanalizowanie pozycji krajów i sektorów w GVC (reorganizacji powiązań w GVC).
3. Zaproponowanie scenariuszy rozwoju GVC.”

Kolejny element w postępowaniu badawczym Doktoranta dotyczył hipotez badawczych i został określony następująco (s. 11):

„W pracy sformułowano następujące hipotezy badawcze:

- Hipoteza badawcza 1: *Gospodarki rozwinięte, rynki wschodzące i kraje rozwijające się charakteryzują się istotnym zróżnicowaniem w handlu wartością dodaną zarówno na poziomie krajowym, jak i sektorowym.*
- Hipoteza badawcza 2: *Analizowane sektory charakteryzują się różną dynamiką zmian powiązań w kontekście handlu wartością dodaną.*
- Hipoteza badawcza 3: *W ujęciu międzynarodowym dochodzi do silnej reorganizacji powiązań w ramach GVC (pod względem zmian pozycji krajów w łańcuchach wartości).*
- Hipoteza badawcza 4: *Determinanty rozwoju GVC w sposób zróżnicowany wpływają na poszczególne typy uczestnictwa (m.in. forward, backward) krajów w GVC.”.*

Zarysowany schemat postępowania badawczego skłania do zgłoszenia kilku refleksji:

- Przyniesione deklaracje Autora określają zadowalająco jednoznacznie, czym jest oceniana dysertacja, czego dotyczy i jaką podjęto w niej problematykę.

- Sformułowanie celu jest poprawne i zrozumiałe. Jeśli chodzi jednak o cele szczegółowe, to można by zgłosić uwagę krytyczną, że „przeanalizowanie dynamiki...” czy „przeanalizowanie pozycji...” nie mogą same w sobie być celami. Analiza uważana jest bowiem słusznie za metodę prowadzenia prac badawczych i jako taka nie powinna stanowić celu badań naukowych.
- Przytoczone określenie celu pracy można by także ocenić jako nieco lakoniczne w tym sensie, że towarzysząca sformułowaniu celu enumeracja celów szczegółowych czy pomocniczych jest bardzo zwięzła, krótka. Uznaję jednak, że takie podejście było uzasadnione na etapie deklaracji celu pracy, gdyż na dalszych etapach postępowania badawczego zostało ono klarownie i jednoznacznie rozwinięte.
- Nieco podobne wrażenie, jak w powyższym punkcie, można odnieść także do sformułowania hipotez. Sama deklaracja przyjmowanych hipotez brzmi dość ogólnikowo, ale na szczęście badane hipotezy zostały szczegółowo rozwinięte w trakcie badania prowadzonego w kolejnych rozdziałach.
- Dobrym rozwiązaniem byłoby także dokonanie tzw. „wyprowadzenia hipotez” z literatury przedmiotu. Lepsze osadzenie hipotez w dorobku poprzedników stanowiłoby dodatkowy atut pracy. Z warsztatowego punktu widzenia wskazane byłoby więc wyprowadzenie zaproponowanych hipotez z innych publikacji, własnych obserwacji i przemyśleń. „Źródło” pochodzenia hipotez powinno być lepiej i szerzej udokumentowane literaturowo, co potencjalnie legitymizuje przyjęte hipotezy jako przypuszczenia zasługujące na refleksję naukową.
- Doktorant nie podał we wstępie, w których miejscach pracy (rozdziałach, podrozdziałach) odnosi się do postawionego celu i hipotez; zwłaszcza wskazanie miejsc ustosunkowania się do hipotez ułatwiłoby ocenę, czy i jak udało się te hipotezy rozpatrzyć. Taki zabieg mógłby być wykonany we wstępie pracy. Oczywiście lektura całości pracy nie nastręcza trudności ze stwierdzeniem, w których partiach dysertacji Autor odnosi się do przytoczonych hipotez, jednak wcześniejsze o tym uprzedzenie czytelnika dałoby mu szansę łatwiejszego dotarcia do kluczowych miejsc rozprawy.
- Sposób sformułowania hipotez i ich kształt wskazują na to, że odniesienie się do hipotez nie będzie miało wyłącznie formy badania statystycznego, a będzie także ustosunkowaniem się o charakterze jakościowym przy jednoczesnym szerokim wykorzystaniu w rozumowaniu narzędzi ilościowych.

Kontekst wyżej zgłoszonych uwag odnośnie do hipotez zaproponowanych w rozprawie oraz przyjętego podejścia metodologiczno-metodycznego inspiruje do postawienia pytania o to, jakie jest stanowisko Doktoranta odnośnie do weryfikacjonizmu i falsyfikacjonizmu w badaniach naukowych. Innymi słowy, czy w przeprowadzonym postępowaniu badawczym hipotezy były weryfikowane czy falsyfikowane?

Podsumowując ten punkt recenzji należy podkreślić, że od strony sformułowania celu i hipotez oceniana rozprawa zasługuje na ocenę pozytywną, jednak ze zwróceniem uwagi na podniesione wątpliwości.

3. Metoda

Zazwyczaj w pracach doktorskich przyjmuje się, że użyte metody badawcze są opisane w dwóch miejscach. Opis metod wykorzystanych w pracy zawarty we wstępie powinien mieć charakter skrótowy sygnalizujący niejako przyjęte rozwiązania. Niestety we wstępie tej rozprawy nie wyróżniono *de facto* żadnego fragmentu poświęconego metodom, co nie wydaje się być optymalnym rozwiązaniem. Na stronie 12 wstępu wspomina się jedynie o prowadzeniu analizy ilościowej w przedziale czasowym 2005-2021 oraz analizie opisowej. Ponadto podano informację o tym, z jakich baz zostały pozyskane dane uwzględnione w prowadzonych rozważaniach. Moim zdaniem aspekty metodyczne rozpraw doktorskich są na tyle istotne, że na początku każdej dysertacji powinien znaleźć się fragment *explicite* im poświęcony.

Wypada zauważyć, że w samym streszczeniu pracy (s. 2) postulat podania krótkiej informacji o metodzie został spełniony.

Dwa pierwsze rozdziały pracy mają charakter teoretyczno-literaturowy. Z metodycznego punktu widzenia są więc one wykorzystaniem metody krytycznego przeglądu literatury. W rozdziałach trzecim i czwartym Autor skonstruował i rozwinął własny warsztat metodyczny, zastosowany do odniesienia się do przyjętych hipotez badawczych. Opis metodologii/metodyki wykorzystanej w prowadzeniu badań z uwzględnieniem danych empirycznych został podany w rozdziale trzecim i czwartym rozprawy, gdzie zamieszczono odpowiednio omówienie zastosowanych metod badań statystycznych oraz dokonano opisu danych użytych w badaniu.

W rozdziale trzecim badanie dotyczące zróżnicowania handlu wartością dodaną oparto na klasycznych tabelach *input-output*. Doktorant zaznacza, że „Z uwagi na objętość proponowanej analizy, szczegółowe założenia dotyczące samej konstrukcji tabel *input-output* nie są tutaj bezpośrednio przytaczane, ponieważ są zgodne z opracowaniem Belottiego i in. (2021) i dostępne w źródłach zewnętrznych. Metodologia konstrukcji składowych PKB, a także miar wartości dodanej jest w pełni zgodna z najnowszym podejściem empirycznym stosowanym w literaturze (Bank Światowy 2020)”. Taki sposób postępowania uważam za uzasadniony.

Analiza doboru i wykorzystania użytych w badaniu empirycznym wskaźników nie nasuwa wątpliwości – dwa główne wskaźniki to (s. 67):

- *Value added exports* – całkowita wartość dodana produkowana w danym sektorze w kraju źródłowym i absorbowana w kraju docelowym;
- *VAX ratio* – zagregowana bilateralna wartość dodana dla wszystkich sektorów jako udział w eksporcie ogółem.

Nie zgłaszam również zastrzeżeń odnośnie do konstrukcji zastosowanych wskaźników szczegółowych, dobranych kompetentnie na podstawie najnowszej literatury przedmiotu (s. 67):

- *DVAX (Domestic Value Added share of Gross Exports)* – udział krajowej wartości dodanej w całkowitym eksporcie,
- *DVAFEX/GVC_{FOR} (Domestic Value Added in Foreign Exports as a Share of Gross Exports/Forward Participation in GVC)* – udział krajowej wartości dodanej na dalszych etapach handlu (reeksportowanej) w całkowitym eksporcie; indeks partycypacji „w przód” łańcucha wartości;
- *FVAX/GVC_{BACK} (Foreign Value Added share of Gross Exports/Backward participation in GVC)* – udział zagranicznej wartości dodanej w całkowitym eksporcie; indeks partycypacji wstecznej (powiązań „w tył” w łańcuchach wartości),
- *REIIM (Re-Exported Intermediate Imports as a Share of Intermediate Imports)* – udział importu dóbr pośrednich użytych w produkcji dóbr i usług przeznaczonych do dalszego eksportu w całkowitym imporcie dóbr pośrednich;
- *FSVAX (Foreign Services Value Added Share of Gross Exports)* – udział wartości dodanej zagranicznych usług w całkowitym eksporcie.

Pozytywnie odnoszę się także do rozstrzygnięć Doktoranta odnośnie do wykorzystania typologii grup krajów przyjętej przez MFW, zgodnie z którą wyróżnia się cztery ich grupy: kraje rozwinięte, azjatyckie kraje rozwinięte, rynki wschodzące i kraje rozwijające się w Azji oraz kraje Ameryki Łacińskiej.

Z kolei w rozdziale czwartym wykorzystano metodę badania ekonometrycznego z myślą o ustaleniu determinantów wpływających na partycypację krajów w GVC z perspektywy handlu wartością dodaną. W tym celu w modelu wykorzystano listę determinantów sporządzoną w rozdziale drugim (teoretycznym). W ramach przeprowadzonej analizy oszacowano (s. 131-132) modele ekonometryczne ogólne dla wszystkich analizowanych krajów, dla których dostępna była sprawozdawczość w latach 2005-2021; modele ekonometryczne uwzględniające przypisanie do różnych grup krajów zgodnie z kryterium dochodowym Międzynarodowego Funduszu Walutowego (2022): kraje rozwinięte, azjatyckie rynki rozwinięte, kraje Ameryki Łacińskiej, rynki wschodzące i kraje rozwijające się; modele ekonometryczne uwzględniające przynależność do regionalnych ugrupowań integracyjnych (Unia Europejska, ASEAN, NAFTA, MERCOSUR).

Podstawowe źródła danych wykorzystane w pracy dotyczące wartości dodanej dla dóbr pośrednich i finalnych to: baza OECD TiVA (ang. Trade in Value Added), WIOD (World Input-Output Database), UNCTAD-EORA oraz ADB-MRIO. Czasowy przedział analizy obejmuje co do zasady lata 2005-2020 (dla większości wskaźników), choć w różnych miejscach pracy deklaracje dotyczące badanego okresu różnią się: np. w streszczeniu pisze się o latach 2005-2021, a w innych fragmentach podaje się przedział 2005-2020 (np. wszystkie załączniki).

Przyjęte przez Doktoranta założenia metodologiczne oraz szczegółowy dobór metod, technik i narzędzi badawczych wykorzystanych w pracy oceniam jako poprawny.

4. Układ i treść pracy

Praca składa się z wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Dodatkowo zamieszczono bibliografię, spisy rysunków, tabel i wykresów oraz 5 załączników.

Rozdział pierwszy zawiera przegląd literatury traktującej o łańcuchach wartości dodanej, a także typologii powiązań z perspektywy historycznej. W drugim rozdziale przedstawiono i szczegółowo przeanalizowano determinanty rozwoju GVC. Te dwa rozdziały stanowią część teoretyczno-literaturową dysertacji. Autor wykazał się dobrą znajomością światowej literatury przedmiotu, biegle się w niej porusza, zna najnowsze opracowania. Ustalenia zawarte w dwóch pierwszych rozdziałach zostały umiejętnie wykorzystane w dalszych rozdziałach, co dowodzi przydatności przeprowadzonej analizy literatury przedmiotu.

Odnosnie do treści tych dwóch rozdziałów nasuwa się uwaga, że warto byłoby w nich poświęcić choć krótkie fragmenty zdefiniowaniu pojęcia globalizacji oraz pojęcia wartości dodanej. Nie chodzi tutaj o pisanie obszernych kolejnych podrozdziałów, ale o podanie definicji porządkujących brak jednoznaczności występujący w literaturze.

W rozdziale trzecim stworzono charakterystyki eksportowe analizowanych krajów i sektorów z punktu widzenia handlu wartością dodaną. Skonstruowano i przeprowadzono rozbudowane badanie, które objęło handel wartością dodaną na poziomie krajowym (z użyciem 4 wskaźników: udział krajowej wartości dodanej dóbr pośrednich i finalnych w całkowitym eksporcie; uczestnictwo „w przód” w globalnych łańcuchach wartości dodanej (Forward participation in GVC); uczestnictwo „w tył” w globalnych łańcuchach wartości dodanej (Backward participation in GVC); zagregowane uczestnictwo krajów w globalnych łańcuchach wartości dodanej (Backward + Forward participation in GVC); handel wartością dodaną na poziomie sektorowym; pozycję krajów w globalnych łańcuchach wartości dodanej (Forward/Backward participation in GVC) oraz pozycję sektorów w globalnych łańcuchach wartości dodanej (relatywny $GVC_{FORWARDNESS}$). Dobór wskaźników wykorzystanych w tym

rozdziale uważam za zasadny, konstrukcja wskaźników jest prawidłowa – zostało to przeprowadzone zgodnie z powszechnie uznawanymi w literaturze standardami.

W rozdziale czwartym zaprezentowano autorskie badanie ekonometryczne, określające wpływ determinant rozwoju GVC na określone typy partycypacji i pozycję krajów w łańcuchach wartości. W tej części wykorzystano wyniki analizy literaturowej z rozdziału 2 – chodzi tutaj o wypracowanie zestawu determinantów rozwoju GVC następnie wykorzystanych jako zmienne w budowanych modelach ekonometrycznych. Zaletą jest wykonanie badania zarówno dla grup krajów według przynależności do porozumień integracyjnych, jak i dla grup krajów według kryterium dochodowego MFW.

W rozdziale piątym zawarto podsumowanie, dyskusję otrzymanych wyników, a także wnioski oraz potencjalne scenariusze rozwoju GVC w świetle istotnie zmieniającego się otoczenia. Rozdział z jednej strony stanowi zebranie wszystkich uzyskanych wyników oraz ich przedyskutowanie w świetle literatury przedmiotu. Z drugiej strony o jego wartości i praktycznej przydatności z punktu widzenia całej rozprawy decyduje opracowanie trzech potencjalnych scenariuszy rozwoju na przyszłość: (1) regionalna konsolidacja łańcuchów wartości; (2) przerwanie łańcuchów z uwagi na konflikty zbrojne (przesłanka geopolityczna) – skrajny *reshoring* lub poszukiwanie nowych źródeł zaopatrzenia oraz (3) zintensyfikowane włączanie krajów spoza OECD do GVC (przesłanka industrializacyjna i technologiczna) – dywersyfikacja.

Przy lekturze pracy nasunęły się jednak pewne wątpliwości związane z nieścisłościami zawartymi w jej treści. Warto byłoby zwrócić na nie uwagę przy ewentualnej próbie publikacji rozprawy. Przykłady takich wątpliwości są następujące:

- Pierwsze zdanie streszczenia pracy brzmi „W ostatnich latach zaobserwowano spowolnienie procesów globalizacyjnych, określane terminem *"slowbalization"* (Antràs, 2012)”. Co oznaczają „ostatnie lata”? Zwłaszcza, że praca broniona jest w 2023 roku, a przywołana pozycja literatury mająca wzmocnić podaną obserwację pochodzi sprzed ponad 10 lat.
- W różnych miejscach pracy pisze się o światowym kryzysie finansowym, przy czym w jednych miejscach podaje się rok 2007, a w innych 2008;
- Nie bardzo rozumiem, dlaczego w rozdziale 2.5. *Egzogeniczne cechy gospodarek. Podejście do polityki i procesu nowoczesnej reindustrializacji* takie kategorie jak kapitał ludzki i infrastruktura zostały potraktowane jako cechy egzogeniczne.

- Dlaczego w tabeli 3 mamy „udział krajowej wartości dodanej w eksporcie”, a na wykresie 2 „udział krajowej wartości dodanej dóbr pośrednich i finalnych w całkowitym eksporcie”? Uwaga ta odnosi się także do dalszych tabel i wykresów odnoszących się do tej kwestii – tabele 4-6, wykresy 3-5).
- Mam mieszane odczucia w związku z brzmieniem tytułu tabeli 45: „Realizacja hipotez badawczych w badaniu empirycznym”. Zapewne chodzi o realizację odniesienia się do hipotez badawczych. Zwrot „realizacja hipotez badawczych” nie brzmi szczęśliwie. Rozumiejąc intencje Autora proponuję tytuł „Odniesienie albo ustosunkowanie się do hipotez badawczych w badaniu empirycznym”.
- Na początku rozdziału 5 na s. 157 napisano: „W tym rozdziale omówione w sposób zbiorczy zostaną wyniki badania, biorąc pod uwagę stopień realizacji hipotez badawczych”. Uważam, że określenie „stopień realizacji hipotez badawczych” nie jest poprawne.

Scharakteryzowana konstrukcja pracy jest logiczna i przekonująca. Należy zaznaczyć, że ogólna struktura pracy dobrze koresponduje z jej tytułem, a tytuły i treść poszczególnych rozdziałów zostały w poprawny sposób powiązane zarówno z tytułem całej dysertacji, jak i z przyjętym celem oraz wygenerowanymi hipotezami.

Zgłoszone uwagi dają podstawę do sformułowania opinii, że układ pracy jest poprawny – w przyjętym toku rozumowania liczba rozdziałów oraz ich sekwencja są właściwe. Pozytywnie należy również ocenić strukturę wewnętrzną rozdziałów i podrozdziałów, a także proporcje objętości poszczególnych części pracy. Podkreślić należy dobrą organizację rozumowania w każdym z rozdziałów.

Treść pracy świadczy ponadto o dobrym opanowaniu przez Doktoranta wiedzy teoretycznej, co pozwoliło mu na właściwe umiejscowienie podjętej problematyki badawczej w systemie wiedzy ekonomicznej.

5. Ustalenia merytoryczne – rezultaty badawcze

W mojej ocenie całość postępowania badawczego i osiągnięte wyniki stanowią podstawę do nadania mgr. Tomaszowi Tomaszewskiemu stopnia doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

W toku procesu badawczego osiągnięto postawione przed pracą cele (zarówno główny, jak i szczegółowe) oraz w poprawny metodycznie i przekonujący sposób ustosunkowano się do postawionej hipotez badawczych.

Jeśli chodzi o pierwszy etap postępowania badawczego, czyli etap krytycznej analizy literatury przedmiotu (stanowią go rozdziały 1 i 2), to trzeba podkreślić, że przeprowadzone

przez Autora rozważania ukazujące usytuowanie w systemie wiedzy ekonomicznej kategorii globalnych łańcuchów wartości i handlu wartością globalną, doprowadziły do wzbogacenia znaczącym wkładem własnym istniejącej na ten temat wiedzy. W stosunkowo szerokim zakresie przeprowadzono analizę historyczną poglądów na temat tych kategorii, a także przeprowadzono ocenę i porównanie poglądów innych autorów. Autor dokonał trafnej selekcji uwzględnionych publikacji, wykazał się dużą erudycją w zakresie literatury przedmiotu, a ponadto potrafił umiejętnie wykorzystać rezultaty przeprowadzonych studiów literaturowych do skonstruowania własnych badań (w szczególności do modelowania ekonometrycznego). Jak zawsze w tego rodzaju ocenach można byłoby sugerować ujęcie większej liczby pozycji bibliograficznych, ale te, które zostały wykorzystane wyczerpują badane zagadnienia w satysfakcjonującym stopniu.

Jeśli chodzi o realizację celów pracy (głównego i szczegółowych), to Doktorant nie zamieścił w rozdziale 5 ani w zakończeniu żadnej deklaracji stwierdzającej *explicite* ich osiągnięcie, ale można o tym wnioskować pośrednio na podstawie wywodów przeprowadzonych głównie w rozdziale piątym rozprawy w związku z dokonaniem tam zbiorczym ustosunkowaniem się do przyjętych hipotez, a także w zakończeniu pracy. Doktorant sprawozdając wyniki ustosunkowania się do hipotez badawczych pamięta o celach pracy pisząc np. (s. 175): „W dysertacji postawione hipotezy badawcze, związane z głównym celem pracy, odnoszą się do założenia o istotnym zróżnicowaniu w kontekście handlu wartością dodaną występującym między wszystkimi analizowanymi gospodarkami oraz grupami krajów na poziomie krajowym i sektorowym”.

Najbardziej istotnym osiągnięciem badawczym uzyskanym w dysertacji jest odniesienie się do przyjętych hipotez badawczych (hipotezy to podano w punkcie 2 recenzji). Warto przytoczyć fragment rozdziału 5, w którym Autor przekazuje informację o ustosunkowaniu się do hipotez (s. 157): „Hipotezy badawcze dotyczyły w pierwszej kolejności poziomu zróżnicowania wartości dodanej (krajowej i zagranicznej) w eksporcie na poziomie krajowym i sektorowym (Hipoteza 1). Następnie przeanalizowane szczegółowo zostały wskaźniki uczestnictwa w GVC dla odpowiednich grup krajów na poziomie grup sektorowych ... celem udzielenia odpowiedzi na kwestie dotyczące dynamiki zmian powiązań sektorów w GVC (Hipoteza 2), a także – z punktu widzenia pozycji krajów w GVC – sprawy reorganizacji powiązań w ramach łańcuchów wartości w ujęciu globalnym (Hipoteza 3). Ostatnim, bardzo ważnym elementem analiz, była kwestia determinant rozwoju globalnych łańcuchów wartości, które były jednym z elementów rozdziału 2 – i odniesienia ich w badaniu empirycznym (w rozdziale 4) do bezpośredniego ich wpływu na poszczególne rodzaje partycypacji krajów w

GVC. Co istotne, w badaniu empirycznym wykorzystującym metody analiz statystycznych oraz modelowanie ekonometryczne (regresja panelowa dla krajów uczestniczących w GVC w latach 2005-2021) udało się potwierdzić wszystkie hipotezy badawcze. Globalne łańcuchy wartości w ujęciu międzynarodowym charakteryzują się bardzo dużą zmiennością pod względem uczestnictwa w nich poszczególnych krajów (i w ich ramach – danych sektorów)...”. Podzielam konstatacje zawarte w powyższym fragmencie i zgadzam się, że przeprowadzone postępowanie badawcze doprowadziło do jednoznacznego odniesienia się do zaproponowanych hipotez badawczych. Warto jeszcze w tym miejscu przypomnieć i podkreślić, że przyjęte hipotezy uznano wcześniej za ważne i istotne pod kątem szczegółowego rozpracowania naukowego oraz że przeprowadzony proces badawczy był poprawny z metodycznego punktu widzenia.

Następnym wartym pokreślenia wynikiem osiągniętym w ocenianej dysertacji jest sformułowanie wniosków wynikających z przeprowadzonych przez Autora badań – wnioski te są w mojej ocenie interesujące i pouczające zarówno pod kątem prowadzenia polityki gospodarczej (w szczególności w odniesieniu stanowienia reguł uczestnictwa podmiotów krajowych w globalnych łańcuchach wartości), jak i z punktu widzenia decyzji strategicznych podejmowanych przez przedsiębiorstwa w kontekście ekspansji zagranicznej.

Na koniec należy w tym miejscu jeszcze raz wyartykułować osiągnięcie, które zostało de facto już wskazane w punkcie 3 recenzji. Osiągnięciem tym jest poprawność metodologiczno-metodyczna. Metody badawcze, zwłaszcza w części empirycznej, zostały dobrane właściwie, uzasadnienie ich wykorzystania jest przekonujące, a zastosowanie nie budzi istotnych wątpliwości. Poziom zaawansowania analiz ilościowych i jakościowych prowadzonych w dysertacji jest poprawny i dostosowany do podjętej problematyki. Autor wykazał się także umiejętnością identyfikacji, selekcji i wykorzystania adekwatnych baz danych empirycznych.

6. Strona formalna pracy

Biorąc po uwagę aspekty formalne praca zasługuje na pozytywną ocenę. Rozprawa jest napisana zrozumiałym, komunikatywnym i ładnym językiem. Jest zredagowana wystarczająco starannie. Język jest w tendencji poprawny, dobry stylistycznie, co sprawia, że dysertację czyta się dobrze, bez szczególnych trudności. Przypisy oraz bibliografię sporządzono w sposób poprawny, konsekwentny, nienasuający uwag krytycznych.

Drobne błędy językowe i uchybienia formalne można spotkać w niektórych fragmentach pracy. Oto kilka przykładów:

- s. 9 – zwrot „...fragmentaryzacja działań przedsiębiorstw nabrała na znaczeniu” brzmi dziwnie; lepiej byłoby: „...zyskała na znaczeniu” „...nabrała znaczenia”.

- s. 49 – wydaje się, że skrót ZIB/FDI powinien być zostać wprowadzony wcześniej, gdyż określenia te były już używane na poprzedzających stronach dysertacji,
- drobne, względnie nieliczne potknięcia interpunkcyjne jak np. „...z globalnych łańcuchów towarów (GCC) a także pokrewną” – brak przecinka przed a.

7. Konkluzja końcowa

Łączna, całościowa, uwzględniająca wszystkie przedyskutowane kryteria, ocena pracy wypada zdecydowanie pozytywnie. Po pierwsze ważną silną stroną rozprawy jest podjęcie problematyki istotnej z teoretyczno-poznawczego, a także praktycznego punktu widzenia. Problematyka ta jest także aktualna, a jej znaczenie będzie rosnać wraz z rozwojem stopnia umiędzynarodowienia gospodarki polskiej i włączania się w międzynarodowe łańcuchy wartości. Po drugie Autor dobrze opanował bogatą i wielowątkową literaturę przedmiotu oraz potrafił ją krytycznie ocenić, a także dokonać selekcji i umiejętnie wykorzystać do skonstruowania i przeprowadzenia własnych badań empirycznych. Po trzecie pracę cechuje poprawny, logiczny układ treści oraz adekwatność wykorzystanych metod badawczych. Po czwarte silną stroną dysertacji stanowi także wykonane ambitne badanie empiryczne i przeprowadzone na jego podstawie odniesienie się do zaproponowanych hipotez oraz wnioskowanie. Drobne uchybienia podniesione w tekście recenzji nie obniżają wartości dysertacji jako całości.

W opinii recenzenta praca spełnia ustawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim – stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie ekonomia i finanse oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Dlatego zasadny jest wniosek o dopuszczenie pana mgr. Tomasza Tomaszewskiego do publicznej obrony.

Moja wysoka ocena pracy przedstawiona wyżej uzasadnia wystąpienie z wnioskiem o wyróżnienie dysertacji doktorskiej mgr. Tomasza Tomaszewskiego w systemie wyróżnień obowiązującym na Uniwersytecie Gdańskim.

Poznań, 17 sierpnia 2023

Marian Gorynia

